

AVRUPA BİRLİĞİ PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DE SÜT SIĞIRCILIĞI SEKTÖRÜNDEKİ GELİŞMELER

Figen ÇUKUR¹ Nevin DEMİRBAŞ² Özlem YILDIZ²

Yayın Geliş Tarihi: 27.07.2009

Yayın Kabul Tarihi: 2.11.2009

ÖZET

Türkiye’de süt sığırıcılığı zaman içinde önemli yapısal değişiklikler ve gelişmeler göstermiştir. Sektör, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yeterli düzeyde olmasa da, farklı tarım politikası araçları ile desteklenmiştir. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne (AB) uyum sürecinde de süt sektörü öncelikli alanlar arasındadır. Bu nedenle geçmişten günümüze süt sığırıcılığı sektöründeki gelişmelerin incelenmesi ve AB açısından değerlendirilmesi önemli görülmektedir. Bu makalenin temel amacı, son 20 yılda, süt sığırıcılığı sektöründeki yapısal değişimleri ortaya koymaktır. Bu kapsamda süt sığırıcılığı sektörüne ilişkin çeşitli parametrelerdeki değişimler incelenmiş ve sektörün mevcut durumu SWOT analiziyle ortaya konmuştur. Çalışmanın sonucunda sektörün geleceğine yönelik önerilere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Süt Sığırıcılığı, Süt Sektörü, Türkiye

DEVELOPMENTS IN THE TURKISH DAIRY CATTLE SECTOR FROM PERSPECTIVE OF THE EUROPEAN UNION

ABSTRACT

The dairy cattle husbandry in Turkey has shown important structural changes and developments in due course. Since the establishment of the Republic, the sector has been supported by various agricultural policy instruments despite not in adequate level. Dairy sector is also situated among priority fields in the European Union (EU) integration process of Turkey. For this reason, it is significantly considered that developments in the dairy cattle sector from past to present should be analyzed as well as evaluated from the perspective of the EU. The main objective of this paper is to put forward the structural changes encountered in the dairy cattle sector during last 20 years. Within this context, changes in the various parameters with regard to dairy cattle sector were introduced. In the light of these evaluations, the current situation of the sector will be stated by means of SWOT analysis. As a result of the study, propositions related to future of the sector also be included.

Keywords: European Union, Dairy Cattle Farming, Dairy Sector, Turkey

¹ M.Ü. Milas Sıtkı Koçman Meslek Yüksekokulu, İktisadi ve İdari Programlar Bölümü, Milas / MUĞLA

² E.Ü. Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Bornova / İZMİR

Sorumlu yazar: figenc@mu.edu.tr

GİRİŞ

Dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye’de de gıda sektörünün en önemli bileşenlerinden biri olan süt sektöründe, üretimin %85-87’lik kısmı süt sığırlarından elde edilmektedir (AKMAN ve Ark, 2005). Türkiye’nin tam üyelik için tarım sektöründe uyum zorunluluğu olan AB’de süt sektörü Ortak Tarım Politikası (OTP) çerçevesinde uzun yıllardır desteklenmektedir. Bu desteklemeler sonucunda süt sığırcılığı sektörü teknik ve ekonomik yönden dünya ortalamalarının üzerinde gelişmeler göstermiştir. Türkiye’de de bir bütün olarak süt sektörü ve sektörün en önemli hammadde kaynağı olan süt sığırcılığı sektörü, sağladığı ekonomik katkıların yanı sıra, insan beslenmesindeki rolü nedeniyle de stratejik bir öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de süt sığırcılığı sektöründeki gelişmeleri son 20 yıl için ortaya koymak ve AB perspektifinden değerlendirmektir.

Çalışmanın materyalini yayınlanmış ve internette elde edilen istatistik veriler ve bilgiler oluşturmaktadır. Değerlendirmede temel yöntem SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analizi olmakla birlikte, sektörün yapısal değişiminin teknik ve ekonomik açıdan ele alınmasında; sığır sayısı, süt üretimi, işletme büyüklüğü, verim, sanayide işlenen süt oranı, pazarlanan süt değeri, süt/yem paritesi, yeni yatırımların niteliği gibi parametrelerden de yararlanılmıştır. Söz konusu verilerin çalışmanın kapsadığı zaman dilimi için tutarlı bir şekilde elde edilmesindeki güçlükler, bazı verilerin daha kısa bir dönem için değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır.

AVRUPA BİRLİĞİ’NDE SÜT SİĞİRCİLİĞİ SEKTÖRÜ

AB’de süt hayvancılığı sektörüne ilişkin politikalar 1968 yılından günümüze değin, sürekli güncellenerek yürütülmüştür. Uygulamalar politika hedefleriyle uyumda ve zaman içinde değerlendirilerek, gerektiğinde yeni uygulamalara gidilebilmektedir (DEMİRBAŞ, 2005).

AB’de 1988 yılında 108156 bin baş olan sığır varlığı, 2007 yılında 89731 bin baş’a düşmüştür. Buna bağlı olarak 1988 yılında 147945 bin ton olan inek sütü üretimi miktarı, 2007 yılında 146963 bin ton’a gerilemiştir

(FAO, 2007). Diğer taraftan inek varlığı (sağmal sığır sayısı) da 1992 yılında 25372.1 bin baş iken, 2007 yılında 24177.4 bin başa gerilemiştir. AB’de süt verimi ise söz konusu dönemde artış eğilimi göstermiştir. 1992 yılında 4887 ton/baş olan süt verimi, 2007 yılında 5492 ton/baş olmuştur (EC, 2007).

AB ülkelerinde özellikle süt ve ürünlerinin pazarlanmasında kooperatifler büyük rol oynamaktadır. Bu kooperatifler, İrlanda’da % 97, Finlandiya’da % 96, İsveç ve Danimarka’da % 95, Avusturya’da % 94, Hollanda ve Portekiz’de % 82 ve Almanya’da % 70 paya sahiptir (DEMİRBAŞ, 2005). AB’de süt üreticilerinin OPD (Ortak Piyasa Düzeni) çerçevesinde yapılan desteklemelerden yararlanabilmeleri için kooperatif veya üretici birliklerine üye olmaları gerekmektedir.

Üreticilerin söz konusu üretici organizasyonlarına ürünlerini satabilmelerinin ön koşulu da bu örgütlere üye olmalarıdır (SAÇLI, 2007). Türkiye’de 5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu’nda da benzer koşullar oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu yasada amaçlanan, üretimi talebe göre planlamak ve üreticilerin pazarlama gücünü arttırmaktır (RESMÎ GAZETE, 2004).

TÜRKİYE’DE SÜT SİĞİRCİLİĞİ VE YAPISAL DEĞİŞİMLER

Bu çalışmada süt sığırcılığı sektörünün teknik yönlü değişimleri süt sığırı sayısı, süt üretim miktarı, hayvan başına süt verimi ve işletme büyüklüğü ölçütleriyle incelenmiştir.

Teknik Yönlü Değişimler

Süt Sığırı Sayısı

Büyükbaş hayvancılık işletmelerinde toplam sığır sayısı işletme büyüklüğüne ilişkin önemli bir göstergedir. 1988-2007 yıllarını kapsayan dönemde, Türkiye’nin toplam sığır varlığı 12562 bin baş’tan, 11037 bin baş’a gerilemiştir. 1990 yılında toplam sığır varlığı içinde %8.90’lık pay alan kültür ırklarının, 2007 yılında %29.86’a yükseldiği görülmektedir. Melez ırkların payında da aynı dönemde %32.26’dan, %40.46’ya bir artış olmuştur. Buna karşın yerli ırkların %58.84 olan payının yaklaşık %50 oranında azalarak

2007 yılında %29.68'e gerilediği dikkati çekmektedir(Çizelge1).

Çizelge 1. Türkiye’de Irklara Göre Sığır Varlığı.

Yıllar	KÜLTÜR	%	MELEZ	%	YERLİ	%	Toplam
1988	-	-	-	-	--	-	12 562 000
1990	1 013 000	8.90	3 670 000	32.26	6 694 000	58.84	11 377 000
1995	1 702 000	14.44	4 776 000	40.51	5 311 000	45.05	11 789 000
2000	1 806 000	16.78	4 738 000	44.03	4 217 000	39.19	10 761 000
2005	2 354 957	22.37	4 537 998	43.11	3 633 485	34.52	10 526 440
2006	2 771 818	25.50	4 694 197	43.18	3 405 349	31.32	10 871 364
2007	3 295 678	29.86	4 465 350	40.46	3 275 725	29.68	11 036 753

* 1990 yılı öncesi verilerde ırklar itibariyle ayırımına gidilmemiştir.

Kaynak: TÜİK (2008a), Hayvancılık İstatistikleri,

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=46&ust_id=13, Erişim: 10.04.2009

Süt sığırı sayısı (sağmal) da işletmelerin teknik yönünü ifade eden önemli bir diğer ölçüttür. Türkiye’de 1988 yılında 6269 bin baş olan sağmal sığır varlığı, 2007 yılında 4229 bin başa gerilemiştir. Bununla birlikte, kültür ırkı sağmal sığırların 1990 yılındaki payı %9 iken, 2007 yılında 3 katından fazla bir artışla

%30.73’e ulaşmıştır. Melez ırkların payı da %32.94’ten %40.17’ye yükselmiştir. Bu artış süt sığırcılığı sektörü adına istenen bir durumdur (Çizelge 2).

Çizelge 2. Türkiye’de Irklara Göre Sağmal Sığır Sayısındaki Gelişmeler.

Yıllar	KÜLTÜR	%	MELEZ	%	YERLİ	%	Toplam
1988	-	-	-	-	-	-	6 269 000
1990	530 330	9.00	1 941 170	32.94	3 421 050	58.06	5 892 550
1995	870 248	14.79	2 392 621	40.65	2 622 717	44.56	5 885 586
2000	904 849	17.14	2 335 119	44.23	2 039 601	38.63	5 279 569
2005	925 618	23.15	1 717 309	42.95	1 355 170	33.90	3 998 097
2006	1 106 679	26.43	1 799 409	42.97	1 281 843	30.61	4 187 931
2007	1 299 750	30.73	1 698 801	40.17	1 230 889	29.10	4 229 440

* 1990 yılı öncesi verilerde ırklar itibariyle ayırımına gidilmemiştir.

Kaynak: TÜİK (2008a), Hayvancılık İstatistikleri,

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=46&ust_id=13, Erişim: 10.04.2009

Süt Üretim Miktarı

Irklar itibariyle süt üretiminde, en fazla sütün kültür ve melez ırklardan sağlandığı belirlenmiştir. Kültür ırkı süt sığırlarından elde edilen sütün toplam süt üretimi içindeki payı

1990 yılında %19.40 iken, bu oran 2007 yılında 44.78’e yükselmiştir. Aynı durum melez ve yerli ırklar için söz konusu değildir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Türkiye’de Sığır Irklarına Göre Süt Üretimindeki Gelişmeler.

Yıllar	KÜLTÜR	%	MELEZ	%	YERLİ	%	Toplam
1988	-	-	-	-	-	-	8 157 000
1990	1 544 720	19.40	3 878 470	48.72	2 537 450	31.87	7 960 640
1995	2 581 711	27.83	4 751 023	51.22	1 942 578	20.94	9 275 312
2000	2 639 113	30.22	4 591 861	52.59	1 501 067	17.19	8 732 041
2005	3 596 017	35.87	4 646 857	46.35	1 783 328	17.79	10 026 202
2006	4 295 367	39.53	4 884 590	44.95	1 687 345	15.53	10 867 302
2007	5 050 533	44.78	4 608 728	40.86	1 620 079	14.36	11 279 340

* 1990 yılı öncesi verilerde ırklar itibariyle ayırımına gidilmemiştir.

Kaynak: TUİK (2008a), Hayvancılık İstatistikleri,

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=46&ust_id=13, Erişim: 10.04.2009

Süt Verimi

Hayvancılık işletmelerinin teknik yapısını ortaya koyan bir diğer ölçüt hayvan başına elde edilen verimdir. 1988-2007 yılları arasında inek başına ortalama süt verimi artış göstermiştir. 1988 yılında 1300.95 kg/baş olan ortalama süt verimi, 2007 yılında iki katına yakın bir artışla 2666.86 kg/baş olmuştur. Kültür ırklarında 1990 yılında 2912.75 kg olan verimin 2007 yılında %33.41’lik artışla 3885.77 kg’a yükseldiği belirlenmiştir. Artış eğilimi melez ırklar için de geçerlidir. Ele alınan dönemde ırklar açısından süt

verimindeki en yüksek artış yerli ırklarda olmuştur. 1990 yılında 741.71 kg olan süt verimi, %77.45’lik bir artışla 1316.19 kg’a yükselmiştir. Süt sektörü açısından gerek kültür ve melez, gerekse yerli ırklarda hayvan başına verimdeki artışlar sektörün gelişimi açısından önemli görülmektedir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Türkiye’de Yıllara Göre Süt Verimindeki Gelişmeler (kg/baş).

Yıllar	KÜLTÜR	İndeks	MELEZ	İndeks	YERLİ	İndeks	Ort. Süt Verimi
1988	-	-	-	-	-	-	1300.95
1990	2912.75	100.00	1998.00	100.00	741.71	100.00	1350.97
1995	2966.64	101.85	1985.70	99.38	740.67	99.86	1575.94
2000	2916.63	100.13	1966.44	98.42	735.96	99.22	1653.93
2005	3884.99	133.38	2705.89	135.43	1315.94	177.42	2507.74
2006	3881.31	133.25	2714.55	135.86	1316.34	177.47	2594.91
2007	3885.77	133.41	2712.93	135.78	1316.19	177.45	2666.86

*1990 yılı öncesi verilerde ırklar itibariyle ayırımına gidilmemiştir.

Kaynak: TUİK (2008a), Hayvancılık İstatistikleri,

http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=46&ust_id=13, Erişim: 10.04.2009

İşletme Büyüklüğü

1991 Genel Tarım Sayımına göre, Türkiye’de 4.1 milyon tarım işletmesi bulunmaktadır. İşletmelerin yaklaşık %3.6’sı hayvancılık ve %96.4’ü bitkisel üretim ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Büyükbaş hayvancılık işletmelerinin %71.9’u 5 başın altında hayvana sahiptir (TUİK,1991). 2001 Genel Tarım Sayımına göre ise Türkiye’de işletmelerin %97.64’ü bitkisel ve hayvansal üretimi bir arada yapmaktadır. İşletmelerin %2.36’sında ise sadece hayvancılık yapılmaktadır.

1991 ve 2001 Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre, işletme başına ortalama sığır sayısı 3.6 baş’tan 5.19 baş’a yükselmiştir (TUİK, 2001). Bu durum hayvancılık sektörü adına olumlu bir gelişme olarak gösterilebilir. Diğer taraftan işletme başına hayvan sayısının azlığı özellikle AB’ye uyum çalışmaları içinde olan Türkiye için kritik önem taşımaktadır. İşletmelerin

sahip olduğu arazi varlığı arttıkça işletme başına düşen ortalama büyükbaş hayvan sayısı da artış göstermektedir (Çizelge 5).

AB’de (15’li) en yüksek sürü büyüklüğünün 50-99 baş (süt ineği) arasında olan işletmeler olduğu (%28.55), diğer taraftan Türkiye’de ise işletmelerin %81.7’sinde 1-9 baş arası süt ineğinden oluşan küçük sürülerin olduğu belirlenmiştir (ANONİM,2005). Diğer taraftan AB (15’li)’de sığır yetiştiren işletme sayısı 2124 bin iken, Türkiye’de bu sayı 2674 bindir.

Çizelge 5. Türkiye’de Bitkisel ve Hayvansal Üretimi Bir Arada Yapan İşletmelerin Sayısı İle Ortalama Arazi ve Hayvan Varlığı.

Arazi Varlığı	İşletme Sayısı	İşletme Başına Ortalama Büyükbaş Hayvan Varlığı
Toplam	2073600	5.19
5 da dan az	86121	2.99
5-9	167805	2.83
10-19	348012	3.51
20-49	680795	4.55
50-99	422865	6.49
100-199	244514	7.56
200-499	109522	8.66
500-999	10777	10.35
1000-2499	2951	14.96

Kaynak: DPT (2007),IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu (2007-2013), Ankara (www.dpt.gov.tr), Erişim: 14.04.2009

Ekonomik Yönlü Değişimler

Süt sığırçılığı sektörünün ekonomik yönlü değişimleri; sanayide işlenen süt oranı, pazarlanan süt değeri, süt/yem paritesi ve yeni yatırımların niteliği ölçütleriyle incelenmiştir

Sanayide İşlenen Süt Oranı

Türkiye’de üretilen sütün çok az bir kısmı sanayiye aktarılmaktadır. Çiğ sütün %33’ü mandıralarda, %27’si modern fabrikalarda kullanılmakta, %20’si işletmelerde

tüketilmekte, geri kalan %20’si ise sokak sütçüleri tarafından satılmaktadır (UYŞAL,2008). AB’de sanayiye giden süt oranı ise %94.8 düzeyindedir (ANONİM, 2005).

Pazarlanan Sütün Değeri

Pazarlanan süt miktarı ile fiyatın çarpımından elde edilen değer, pazarlanan süt değeridir. Pazarlanan süt değerinin özellikle son üç yılda istikrarlı bir gelişme gösterdiği görülmektedir (Çizelge 6).

**Çizelge 6. Türkiye’de Yıllara Göre Pazarlanan Sütün Değeri (TL)
(1994=100)***

Yıllar	Pazarlanan Sütün Değeri(Cari)	Pazarlanan Sütün Değeri(Reel)
1994	14000555	14000555
1999	267261875	17078164
2004	3538358756	44118407
2005	3875424779	44643872
2006	4694347357	49266384
2007	4930745585	48676647

*1994=100 bazlı TEFE (Genel) kullanılmıştır (www.tuik.gov.tr/yillik/yillik/.pdf)

Kaynak: TÜİK, Tarımsal Yapı ve Üretim Çeşitli Yıllar, Ankara.

Süt/Yem Paritesi

Süt ve yem fiyatı arasındaki ilişkiyi ortaya koyan süt/yem paritesi, üreticinin fiyat açısından korunmasını ortaya koyan önemli bir göstergedir. Türkiye’de 1 kg süt ile 1990 yılında 1.33 kg yem alınabildiği, 2009 yılında ise bu miktarın 0.84 kg olduğu görülmektedir (Çizelge 7). Buna göre, üreticilerin alım gücünün 1990 yılına oranla azaldığı söylenebilir. Ancak paritede yıllara göre dalgalanmalar da dikkat çekicidir. Süt üretiminde sürdürülebilirliğin sağlanması için

süt/yem paritesinin 1.5 ile 2 arasında olması gerekmektedir (SERPEN, 2009). Söz konusu parite AB ve ABD’de yaklaşık 2.00 civarındadır (DPT, 2005). AB ülkelerinde süt/yem paritesi yasal yöntemlerle korunmakta ve paritenin 2’nin altına düşmesi durumunda, süt üreticisini korumak amacıyla kamu kaynakları harekete geçirilerek müdahale alımları yapılmaktadır (ANONİM, 2009a)

Çizelge 7. Türkiye’de Yıllara Göre Süt / Yem Paritesi (TL/kg).

Yıllar	Süt Fiyatları (Cari)	Süt Fiyatları (Reel)	Yem Fiyatları (Cari)	Yem Fiyatları (Reel)	Süt /Yem Paritesi
1990	0.000720	0.0060	0.000544	0.0045	1.33
1995	0.014376	0.0077	0.012525	0.0067	1.15
2000	0.221610	0.0094	0.096679	0.0041	2.29
2005	0.630000	0.0073	0.314000	0.0036	2.03
2006	0.710000	0.0075	0.326000	0.0034	2.21
2007	0.490000	0.0048	0.412000	0.0041	1.17
2008	0.500000	0.0044	0.497000	0.0044	1.00
2009	0.470000	0.0041	0.562500	0.0049	0.84

Kaynak: TÜRKİYEM-BİR (2008), Yem İstatistikleri, <http://turkiyeyembir.org.tr/dosyalar/ortfiyat.xls>, Erişim: 28.04.2008

TÜİK (2008b), Hayvancılık İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=704, Erişim:11.03.2009

ANONİM (2009b), Süt Fiyatları, www.sutcu.org

ANONİM (2009c), Hayvansal ürün maliyetleri, www.tarimkredi.org.tr/lib_gunlukgazete/2009_04_02.pdf

Yatırımların Niteliği

Ekonomik gelişme ve kalkınmayı sağlayan en önemli ölçüt yatırımlardır. Türkiye’de toplam kamu yatırımları içinde tarım sektörüne yapılan

yatırımların 1994/2007 dönemi içinde azalma eğilimi gösterdiği görülmektedir. 1994 yılında hayvancılık sektörüne yapılan kamu

yatırımlarının toplam kamu yatırımları içindeki payı %0.08'den 2007 yılında % 0.33'e yükselmiştir. Hayvancılık alt sektörüne yapılan kamu yatırımlarının tarım sektörü toplam kamu yatırımları içindeki payının 1994 yılında %0.69 olduğu, 2007 yılında bu oranın %4.49'a

yükseldiği belirlenmiştir. Artış eğilimine rağmen, gerek tarım gerekse hayvancılık alt sektörüne yapılan toplam kamu yatırımlarının düşük seviyelerde olduğu dikkat çekmektedir. Ancak son yıllarda yaşanan gelişmeler sonucunda özel sektörün özellikle büyükbaş hayvancılık yatırımlarına olan ilgisi sektör adına önemli bir gelişme olarak görülebilir (Çizelge 8).

Çizelge 8. Kamu Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1994 Fiyatlarıyla) (Bin TL).

Yıllar	Toplam Kamu Yatırımları (1)	Tarım (2)	(2)/(1)	Hayvancılık (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
1994	182702	21813	11.94	150	0.08	0.69
2000	286509	17997	6.28	345	0.12	1.92
2005	260157	19504	7.50	423	0.16	2.17
2006	248092	16185	6.52	416	0.17	2.57
2007	218888	16039	7.33	720	0.33	4.49

Kaynak: KIYMAZ, T, SAÇLI, Y, (2008). Tarım ve Gıda Ürünleri Fiyatlarında Yaşanan Sorunlar ve Öneriler, DPT, İktisadi Sek. ve Koor. Gen.Müd., Tarım Dairesi, (<http://ekutup.dpt.gov.tr/tarim/sacliy/fiyat.pdf>), Erişim: 15.04.2009.

Son yıllarda özel sektör yatırımları için tarım sektörü, tekstil ve turizm sektöründen sonra gelmektedir (ANONİM, 2004b). Son dönemlerde tarım sektörüne giren bazı özel firmaların çiğ süt fiyatlarında yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen, birlik ya da dernek çatısı altında örgütlenerek, çiğ süt piyasasındaki istikrarsızlığa çözüm bulmak için adım attıkları da görülmektedir (YILDIRIM, 2008b). Diğer taraftan, firmaların çeşitli bölgelerde üniversitelerle yaptıkları protokoller ile üniversite-sanayi işbirliği sağlanarak özel sektörün tarım sektörüne yatırım çalışmaları başlatılmıştır (ANONİM, 2004a). Yatırımı özendirme adına Ziraat Bankası'nın verdiği krediler ve özel bankaların kredilerinin yaygınlaşmasıyla da yatırım kredisi kullanımının arttığı görülmektedir (YILDIRIM, 2008a). Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, yakın geçmişte yaşanan süt fiyatlarındaki aşırı düşme nedeniyle bu firmalar yatırımlarını durdurma aşamasına gelmiştir. Şüphesiz bu durum sektör açısından olumsuz olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin Süt Sığırcılığı Sektöründeki Gelişmelerin SWOT Analizi İle Değerlendirilmesi

Swot Analizi, planlama yapmada, sorun tanımlamada ve çözümlemede strateji

oluştururken analitik kararlarda kullanılan bir yönetim aracıdır (KABUKÇUOĞLU, 2008).

Türkiye'de süt sığırcılığı sektörünün güçlü yanları;

- Sığır ve sağmal sığır varlığı ile önemli bir potansiyele sahiptir.
- İşletmede kullanılacak olan işgücü maliyeti düşüktür.
- Süt sığırcılığı konusunda yetişmiş teknik eleman fazlalığı bulunmaktadır.
- Prim sistemi, hastalıktan arı işletmelerin desteklenmesi gibi kaliteli süt üretimini teşvik eden araçların uygulamaya başlanması ve
- Son yıllarda özellikle büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yatırım miktarının artış göstermesi olarak sayılabilir.

Sektörün zayıf yönleri ;

- İşletme başına düşen ortalama süt sığırı sayısının azlığı ve işletmelerin küçüklüğü,
- Hayvan başına verimin düşüklüğü,
- İşletmelerin modern teknolojiden yoksunluğu,
- Kooperatifleşmenin istenen düzeyde olmaması,
- Sokak sütçülüğünün engellenememesi,
- Yetiştiricilerin eğitim düzeylerinin düşüklüğü,
- Hayvancılık işletmelerinin bitkisel üretim ile iç içe olması (ihtisaslaşmış hayvancılık işletmelerinin yetersizliği),
- Hayvan hastalıklarının yaygınlığı,

-Çiğ süt kalite kontrol sisteminin kurulamaması,
 -Süt fiyatlarının düşüklüğü ve
 -Süt yemi fiyatlarının yüksekliği şeklinde sıralanabilir.

Sektörün fırsatları;

-AB'ye uyum çalışmalarının beraberinde getirdiği gelişmeler (gıda güvenliği, hayvan hastalıkları, hayvancılık kayıt sistemi vb.)
 - Hayvan sayısının yüksekliği,
 -Hayvancılığa yönelik yapılan desteklemeler,
 - İslah edilebilir mera alanlarının fazlalığı,
 -Kalifiye işgücü fazlalığı,
 -Yatırım yapma eğiliminin yüksekliği ve
 -Okul sütü programlarının yaygınlaştırılması çalışmalarıdır.

Sektöre ilişkin tehditler ise,

-Süt sektöründe soğuk zincirin yeterince kurulamaması,
 -Gıda güvenliğine uygun üretilen süt miktarının az olması,
 -Kayıt dışı üretimin devam etmesi,
 -Kooperatifleşme ve örgütlenme sorununun devam etmesi,
 -Özellikle bakım ve hijyen sağlama konusunda üreticilerin bilgi yetersizliği,
 -Pazarlama ile ilgili sorunların devam etmesi ve
 -Hayvan sağlığı konusundaki sorunlardır.

ÖZET ve SONUÇ

Türkiye'nin süt sığırcılığı sektöründeki gelişmelerin, AB'ye uyum perspektifini de göz önüne alarak, SWOT analiziyle değerlendirildiği bu çalışma, Türkiye'nin sektöre ilişkin yapısal ve ekonomik göstergelerini de ortaya koymaktadır. Yapılan değerlendirmeler, sektör adına bugün gelinen noktada, elde edilen gelişmelerin, hızlı ve uzun vadeli sığırcılık politikaları kapsamında sürdürülmesinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Türkiye ve AB'de süt sığırcılığı sektörleri temel yapısal ve ekonomik göstergelerle karşılaştırıldığında, AB'nin süt sektörünü ve bu arada da süt sığırcılığını OTP kapsamında ve uzun vadeli politika araçlarıyla desteklemesi sonucu birçok göstergede açık ara önde olduğunu göstermektedir. İşte bu nedenle, Türkiye'de süt sığırcılığı sektörünün, güçlü yönlerini harekete geçirecek, zayıf yönlerini güçlendirecek, tehditleri bertaraf edebilecek ve fırsatlarını sonuna kadar değerlendirecek şekilde desteklenmelidir. Bunun yolu, bu

hedeflere yönelik olarak kesin hatları belirlenmiş bir süt sığırcılığı politikasının belirlenmesi, uygun destekleme araçlarıyla sektörün yönlendirilmesi, üretici örgütlenmesinin ve bir bütün olarak süt sektöründe örgütlenmenin ağırlığının artırılarak, süt sığırcılığı ve süt sanayi arasındaki mesafeyi kısaltacak entegrasyon önlemlerinin alınmasıdır. Sözleşmeli yetiştiricilikte AB'nin geldiği nokta, sektör adına etkin bir model olarak önemsenmelidir.

Sonuçta, bu öneriler AB'nin zaten uzun vadeli politikalarla gerçekleştirdiği uygulamalardır. Böylesi bütüncül bir mekanizma içinde, sektörün yapısal ve ekonomik hedeflerinin yanı sıra tüm dünyanın stratejik ve önemli kaygılarından olan gıda güvencesi ve gıda güvenliği meselelerinin de sektör adına gerçekleştirilmesi sağlanabilecektir.

Kaynaklar

- AKMAN, N. ve ark. 2005. Türkiye'de Sığır Yetiştiriciliği, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi. 3-7 Ocak 2005. Ankara.
- ANONİM. 2004a. Yatırımcının Moda Merkezi Tarım Sektörü Oldu, <http://www.gidasanayii.com/modules.php?name=News&file=article&sid=2308>, Aralık, Erişim:28.03.2009
- ANONİM. 2004b. Akademik Hayvancılık Dönemi Başlıyor, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=101289>, Ocak, Erişim:24.03.2009
- ANONİM. 2005. Süt ve Süt Ürünleri Ortak Piyasa Düzeni Çalışma Grubu Raporu, Eylül. <http://www.sutcu.org/Dokumanlar/TeknikBilgiRapor/SutveSutUrunleriOrtakPiyasaDuzeni.doc>, Erişim:05.04.2009
- ANONİM. 2009a. <http://www.habervet.com/dokuman/so ruonergerge.doc>, Erişim: 04.05.2009
- ANONİM. 2009b. Süt Fiyatları, www.sutcu.org, Erişim: 05.05.2009
- ANONİM. 2009c. Hayvansal ürün Maliyetleri, www.tarimkredi.org.tr/lib_gunlukgazete/2009_04_02.pdf, Erişim:06.05.2009
- DEMİRBAŞ, N. 2005. AB'nde Süt ve Süt Ürünleri Ortak Piyasa Düzenleri ve Türkiye'nin Uyumu Açısından

- Değerlendirilmesi. Türk Tarım Politikasının Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına Uyumu Sempozyumu. TEAE Yayınları, Yayın No:134, Haziran, 2005. Ankara.
- DPT. 2005. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Programı, 2005 Yılı Programı, ekutup.dpt.gov.tr/program/2005/hayvaneci.html - 11k, Erişim: 02.05.2009
- DPT. 2007.IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu (2007-2013), Ankara (www.dpt.gov.tr), Erişim:14.04.2009
- EC. 2007. <http://www.eurostat.org>, Erişim: 08.01.2009
- FAO.2007. <http://www.fao.org>, Erişim: 18.06.2009
- KABUKÇUOĞLU, M.S. 2008. Swot Analizi Nedir, Nasıl Çalışır, Nasıl Kullanılır, www.tugidem.org.tr/sempozyum/swot_analiz.ppt
- KIYMAZ, T, SAÇLI, Y. 2008. Tarım ve Gıda Ürünleri Fiyatlarında Yaşanan Sorunlar ve Öneriler, DPT, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Tarım Dairesi, Haziran. (<http://ekutup.dpt.gov.tr/tarim/sacliy/fiyat.pdf>), Erişim: 15.04.2009
- RESMÎ GAZETE. 2004. 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu, Tarih: 06.07.2004, Sayı: 25514
- SAÇLI, Y. 2007. AB'ye Uyum Sürecinde Hayvancılık Sektörünün Dönüşüm İhtiyacı, DPT Uzmanlık Tezleri, Yayın No: DPT: 2707, Ankara.
- SERPEN, A. (2009). Sokak Sütü Bilmecesi, http://groups.google.com/group/kamus_agligi/browse_thread/thread/3a3c38b0a6f55088, Erişim: 13.05.2009
- TUİK. 1991. Genel Tarım Sayımı Sonuçları, Ankara
- TUİK. 2001. Genel Tarım Sayımı Sonuçları, Ankara.
- TUİK. 2008a. Hayvancılık İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=46&ust_id=13, Erişim:10.04.2009
- TUİK. 2008b. Hayvancılık İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=704,Erişim:11.03.2009
- TUİK, Tarımsal Yapı ve Üretim, Çeşitli Yıllar, Ankara
- TÜRKİYEM-BİR. 2008. Yem İstatistikleri, <http://turkiyeyembir.org.tr/dosyalar/ortfiyat.xls>, Erişim: 28.04.2008
- UYSAL, H. 2008. Süt ve Süt Ürünleri Sektörü, Üretimde Karşılaşılan Sorunlar, Uluslar arası, Süt Sığırcılığı ve Süt Ürünleri Çalıştayı ve Sergisi, 28-29 Nisan, <http://bornova.vet.gov.tr/harunuysal.ppt#256,1>
- YILDIRIM, A.E., 2008a. Tarımda 2008'in fotoğrafı da net değil, <http://www.tusedad.org/yaziayrinti.asp?Kod=55>,Erişim:07.04.2009
- YILDIRIM, A.E. 2008b. Dev işletmeler çiğ süt için örgütleniyor, <http://www.rotahaber.com/haber/20090222/Dev-isletmeler-cig-sut-icin-orgutleniyor.php>, 22 Şubat 2009